

Arkadiusz Stefaniak-Guzik

Wspomnienie ppor. poż. Tadeusza Barana w 80 rocznicę śmierci

Wkład strażaków w odzyskanie przez Polskę Niepodległości, mimo że stanowi chlubną kartę w historii polskiego pożarnictwa, jest niestety szerzej nieznanym przez polskie społeczeństwo. Dlatego w tegorocznym „Almanachu Nowotarskim” przywołana została postać Tadeusza Barana – nowotarżanina, członka Strażackiego Ruchu Oporu „Skala”.

Fot. 1 – Ppor. poż. Tadeusz Baran
Zbiory KP PSP w Nowym Targu

Młodość i studia

Tadeusz Stanisław Baran przyszedł na świat 3 września 1908 r. w Nowym Targu¹, był synem Kazimierza Barana – profesora Gimnazjum w Nowym Targu, a także kierownika Prywatnego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Nowym Targu², oraz Heleny Kościańskiej. Miał dwójkę rodzeństwa: brata Mieczysława oraz siostrę Janinę³, wraz z rodziną mieszkał w domu przy ul. Szaflarskiej 59. Jedną z wyjątkowych pamiątek rodzinnych związanych z tym okresem życia Tadeusza Barana jest świadectwo przystąpienia do pierwszej komunii świętej z 30 maja 1917 r.

W roku 1918 rozpoczął naukę w nowotarskim gimnazjum jako uczeń klasy Ia⁴, ukończył ją w 1926 r.⁵, kiedy to przystąpił do egzaminu dojrzałości przeprowadzonego w dniach 15–19

¹ Archiwum Parafii NSPJ w Nowym Targu, księga chrztów, poz. 194/1908, s. 234.

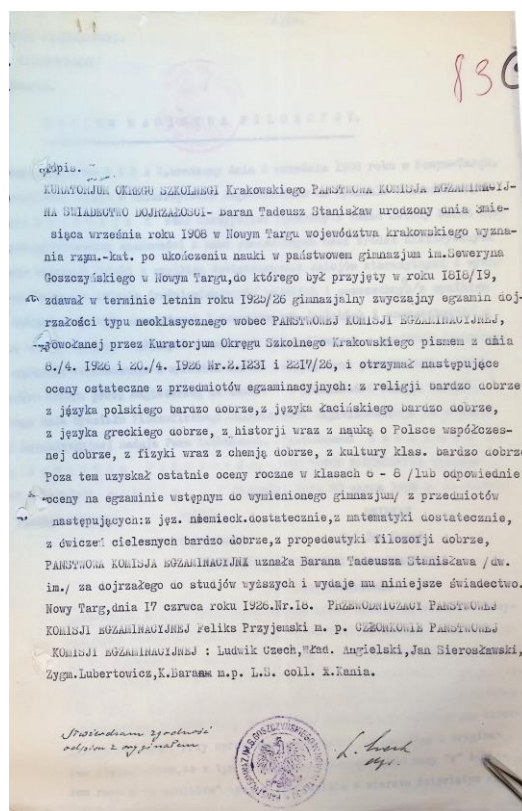
² Szerzej o K. Baranie zob. S. Przybysz, *Profesor Kazimierz Baran (1878–1961). Wspomnienie*, „Almanach Nowotarski”, 2004, nr 8, s. 169–174.

³ S. Przybysz, dz. cyt., s. 170, 172.

⁴ Biogram T. Barana w: J. Waksmundzki, *Bohaterowie z nowotarskiego gimnazjum*, mps, s. 117–118.

⁵ J. Waksmundzki w biogramie T. Barana podaje, że świadectwo dojrzałości otrzymał 17 maja 1926 r., biogram T. Barana zamieszczony w księdze poległych nowotarskiego gimnazjum opracowany na podstawie wywiadu z Janiną Zielińską zawiera informacje, że „maturę uzyskał 17.VI.1926”.

czerwca⁶. Warto wspomnieć, że koledzy rocznikowi Tadeusza Barana niejednokrotnie należeli później do grona zasłużonych postaci⁷; byli to: bł. ks. Piotr Dańkowski – członek Związku Walki Zbrojnej ps. „Jordan”, więzień Palacu i KL Auschwitz⁸; por. Augustyn Suski – twórca i naczelnik Konfederacji Tatrzańskiej⁹; ppłk dypl. pil. Stanisław Krzystyniak – kawaler Orderu Virtuti Militari i dowódca 301 Dywizjonu Bombowego Polskich Sił Powietrznych w Wielkiej Brytanii od 1 do 26 kwietnia 1942 r.¹⁰; kpt. Józef Ekiert – dowódca 1 kompanii CKM I baonu 76 Lidzkiego Pułku Piechoty im. Ludwika Narbutta¹¹, Wincenty Hlousek – założyciel i dyrektor Filharmonii Opolskiej¹² czy Abraham Günsberg – żołnierz 1 Dywizji Pancerniej gen. S. Maczka¹³.

Fot. 2 i 3 – Pamiątka pierwszej Komunii Św. Tadeusza Barana oraz odpis świadectwa maturalnego. Zbiory p. Ewy Zielińskiej i Archiwum KG PSP.

⁶ Egzamin dojrzałości w państwowym gimnazjum, „Gazeta Podhalańska”, 1926, nr 26, s. 9.

⁷ Absolwenci 1925/1926, https://goszczynski.nowotarski.edu.pl/strona.php?etykieta=absolwenci_1925-1926, [dostęp 8.03.2023]; Lista poległych Absolwentów, Nauczycieli i Uczniów, oprac. J. Waksmundzki.

⁸ Błogosławiony ks. Piotr Dańkowski [w:] M. Fryźlewicz, *Nowy Targ moje miasto. Galeria Nowotarzan*, Nowy Targ 2015, s. 75–80.

⁹ S. Leczykiewicz, *Konfederacja Tatrzańska*, Warszawa, 1976, s. 65 i nast.

¹⁰ A. Kudasik, *Bohater z czasów II wojny światowej*, „Góral” z powieści Janusza Meissnera „Żądło Genowefy” i „L – jak Lucy” ppłk pil. Stanisław Krzystyniak, „Almanach Nowotarski”, 2001, nr 5, s. 172–175.

¹¹ Józef Marian Ekiert [w:] J. Waksmundzki, dz. cyt., s. 179; T. Kryśka-Karski, H. Barański, *Piechota polska 1939–1945. Materiały uzupełniające do Księgi Chwały Piechoty Polskiej*, Londyn 1973, s. 30–32.

¹² Wincenty Hlousek [w:] M. Fryźlewicz, *Nowy Targ moje miasto. Galeria Nowotarzan. Tom 2*, Nowy Targ, 2022, s. 107–116.

¹³ Zob. szerzej: M. Günsberg, *Bohater bez ojczyzny. Mój ojciec: Polak, Żyd i wyzwoliciel*, Amsterdam, 2022, 192 ss.

Po ukończeniu gimnazjum rozpoczął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie na kierunku historia, które odbywał w latach akademickich 1926/27–1931/32¹⁴. Tytuł magistra filozofii z zakresu historii otrzymał na podstawie rozprawy „Z przeszłości miasta Nowego Targu, od zarania aż po czasy austriackie”¹⁵. W biogramie Tadeusza Barana zamieszczonym w Księdze Poległych przechowywanej w I Liceum Ogólnokształcącym im. S. Goszczyńskiego znajduje się wzmianka o jego sportowych zainteresowaniach:

[...] przed napisaniem pracy magisterskiej rozpoczął studia na AWF – Warszawa. Interesował się sportem, szczególnie zaś narciarstwem i ten rodzaj sportu intensywnie uprawiał.

Potwierdzeniem tej relacji jest lista absolwentów studium dwuletniego Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie za rok 1935/1936¹⁶. Kończąc studium uzyskał również dodatkowe uprawnienia instruktora narciarstwa¹⁷. Ponadto warto wspomnieć, że wszedł w skład Akademickiego Pododdziału Związku Strzeleckiego w Nowym Targu, który został zreorganizowany na zebraniu przeprowadzonym 17 maja 1933 r. Tadeusz Baran został wtedy przewodniczącym Komisji Kontrolującej¹⁸.

W dalszej części biogramu znajduje się następująca informacja:

Po ukończeniu studiów pracuje w Warszawie jako referent Straży Pożarnej.

Do momentu odnalezienia w Archiwum Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej akt personalnych T. Barana, na podstawie tej enigmatycznej informacji, trudno było stwierdzić, czy pracował w Warszawskiej Straży Ogniowej (nie pojawia się w wykazie urzędników pracujących w WSO)¹⁹ czy też w Związku Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej. Udało się ustalić, że od 15 lipca 1938 r. pracował na stanowisku referenta wychowania fizycznego i obywatelskiego w biurze Zarządu Głównego ZSP RP²⁰. W podobnym czasie co Tadeusz w

---

¹⁴ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, sygn. S II 339 a, S II 347, S II 353, S II 361, S II 369, S II 377.

¹⁵ Temat z dyplomu brzmi *Z przeszłości Nowego Targu* – Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, sygn. KM 56 Baran Tadeusz, KM 57 Baran Tadeusz.

¹⁶ Archiwum AWF w Warszawie, *Absolwenci Studium Dwuletniego C.I.W.F. za rok 1935/1936*.

¹⁷ Archiwum KG PSP, akta osobowe sygn. 318/11, *Odpis świadectwa z dn. 10.06.1936 r.*

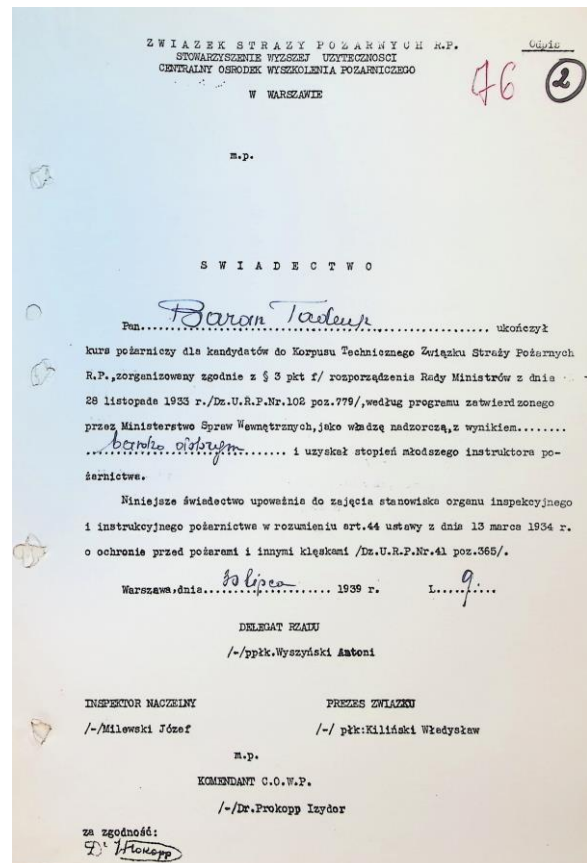
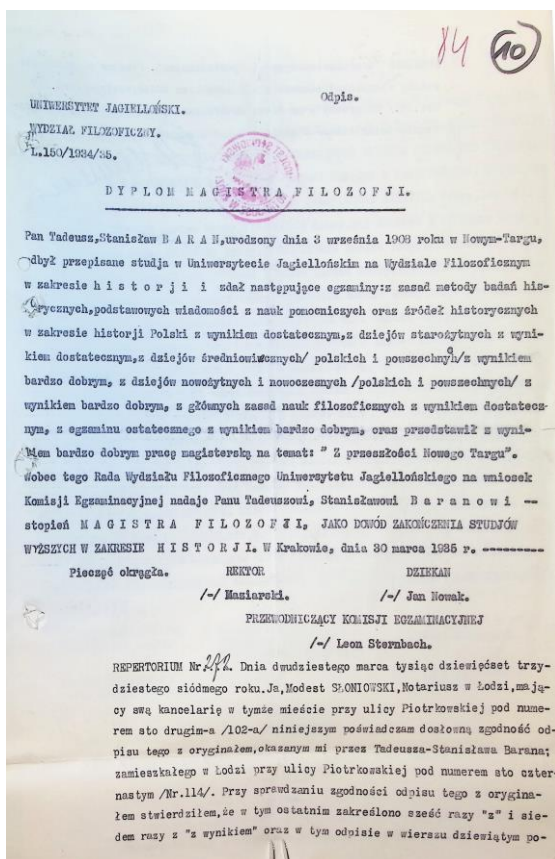
¹⁸ *Kronika*, „Gazeta Podhalańska”, 1933, nr 19, s. 7.

¹⁹ E. Boss, *Dzieje Warszawskiej Straży Ogniowej 1836–1936*, Warszawa 1937, s. 74.

²⁰ Archiwum KG PSP, akta osobowe sygn. 318/11, *Pismo do T. Barana z dn. 4.07.1938 r.*, sygn A.II.01/35.

Warszawie pracował jako referent personalny ZSP RP pochodzący z Łopusznej Jerzy Lgocki – postać, która jeszcze pojawi się w tym artykule²¹.

Bezpośrednio przed wybuchem wojny T. Baran ukończył z wynikiem bardzo dobrym I kurs oficerski w Centralnym Ośrodku Wyszkożenia Pożarniczego²², trwający w dniach od 1 marca do 31 lipca 1939 r.²³, po ukończeniu kursu mianowany został młodszym instruktorem pożarnictwa (odpowiednik podporucznika)²⁴. Po ukończeniu kursu przez 4 tygodnie pracował jako nauczyciel wychowania fizycznego i instruktor straży pożarnej na letnim obozie strażackim w Augustowie²⁵. Nie udało odnaleźć się informacji na temat służby wojskowej T. Barana, jednak w związku z ukończeniem kursu w COWP należy przypuszczać, że posiadał on stopień co najmniej podporucznika rezerwy Wojska Polskiego bądź podchorążego rez., gdyż posiadanie stopnia oficerskiego było jednym z wymogów dla kandydatów na kurs w COWP.

Fot. 4 i 5 – odpis dyplomu ukończenia studiów oraz kursu w COWP.
Zbiory Archiwum KG PSP.

²¹ Centralne Archiwum Wojskowe, sygn. AP ofic. 4320, LGOCKI Jerzy MN 29.12.1933, *rekurs na Krzyż Niepodległości*; Archiwum KG PSP, akta osobowe sygn. 318/130, *Pismo Budapesztańskiej Straży Pożarnej do ZSP RP z dn. 4.08.1936 r.*, sygn. 4725/1936.

²² Aktualnie w budynku COWP mieści się Akademia Pożarnicza.

²³ St. Bieliń, B. Kwiatkowska-Basałaj, J. Pietrzak-Krekora, M. Pieńkowska, A. Sarna, H. Turska, M. Zdanowski, *Tradycje Szkoły Głównej Pożarniczej: monografia systemu kształcenia oficerów kadr pożarniczych 1939-1989, Warszawa 1989*, str. 21.

²⁴ Archiwum KG PSP, akta osobowe sygn. 318/11, *Odpis świadectwa z dn. 30.07.1939, L.9.*

²⁵ Archiwum KG PSP, akta osobowe sygn. 318/11, *Beurteilung über den Tadeusz Baran.*

Czasy okupacji

Wybuch II wojny światowej zastał go w Warszawie, brak jednak informacji o jego udziale w walkach we wrześniu 1939 r. Najprawdopodobniej jako strażak brał udział w obronie Warszawy w ramach Ośrodka Pożarniczego Obrony Warszawy – wg oceny z dnia 20 maja 1943 r. pełnił służbę w charakterze „wolontariusza” w ramach Warszawskiej Straży Ogniowej w czasie obrony Warszawy przez 1 miesiąc²⁶. Działalność okupanta dotknęła jego rodzinę – ojciec Kazimierz został aresztowany 11 listopada 1939 r.²⁷, a brat Mieczysław 15 maja 1940 r. wraz z grupą 26 osób zbiegł z okupowanej Polski przez Słowację, Węgry, Jugosławię i Grecję do Syrii, gdzie wstąpił do Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich²⁸. Jak podaje biogram, Tadeusz „w 1940 wraca do Nowego Targu. Tutaj pracuje jako ratownik w Straży Pożarnej²⁹, gasząc domy podpalane przez Niemców, a były to domy tzw. «ludzi z lasu»”.

10 sierpnia 1940 r. starosta nowotarski, dr Viktor von Dewitz, skierował pismo do instruktora pożarniczego dystryktu krakowskiego Tadeusza Buszy, w którym pisał, że pod koniec lipca będzie przedstawiał rekomendacje na stanowisko powiatowego instruktora pożarnictwa³⁰. Tenże starosta, pismem z dnia 21 sierpnia 1940 r. zwrócił się do Komisarycznego Kierownika Technicznego Pożarnictwa na terenie Guberni Generalnej w Polsce z prośbą o przedstawienie innych kandydatów na wspomniane stanowisko – Kierownik Techniczny w piśmie z 3 sierpnia zaproponował na to stanowisko mł. instruktora Kazimierza Łukasika z Żywca³¹, jednak von Dewitz uważał, że *wydawał się on za młody na to odpowiedzialne stanowisko mając 26 lat*³². W odpowiedzi 29 sierpnia 1940 r. Kierownik Techniczny zaproponował von Dewitzowi na to

---

²⁶ Archiwum KG PSP, akta osobowe sygn. 318/11, Beurteilung über den..., *Personalbogen BARAN Tadeusz Stanisław*

²⁷ J. Kasperek, *Podhale w latach wojny i okupacji niemieckiej 1939–1945*, Warszawa 1990, s. 124.

²⁸ W publikacji *Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich. Spis żołnierzy* pod red. Mieczysława Sas-Skowrońskiego figuruje Mieczysław Baran w stopniu porucznika, nr 5343, przydzielony do Służby Wartowniczej. Co warto zaznaczyć, w wierszu autorstwa Jana Langerera *Łaskawe podanie* skierowanym do władz miasta o upamiętnienie nowotarzan, którzy wyruszyli w 1940 r. do Syrii, pojawia się osoba o nazwisku Baran, jednak dwukrotnie podano błędne imię. I tak Mieczysław w wierszu zamieszczonym w publikacji Kazimierza Koszycy *Tulaczy ślad* oraz w artykule Marka Fryźlewicza *Wspomnienie Janka Langerera* błędnie nazywa się Kazimierz – w publikacji J. Waksmundzkiego *Bohaterowie Nowotarskiego Gimnazjum 1904–1945* Mieczysław Baran również błędnie nazwany Kazimierzem jest oznaczony jako poległy, zaś w publikacji Barbary Słuszkiewicz *Burmistrzowie Nowego Targu* nazwany jest imieniem brata – Tadeusza.

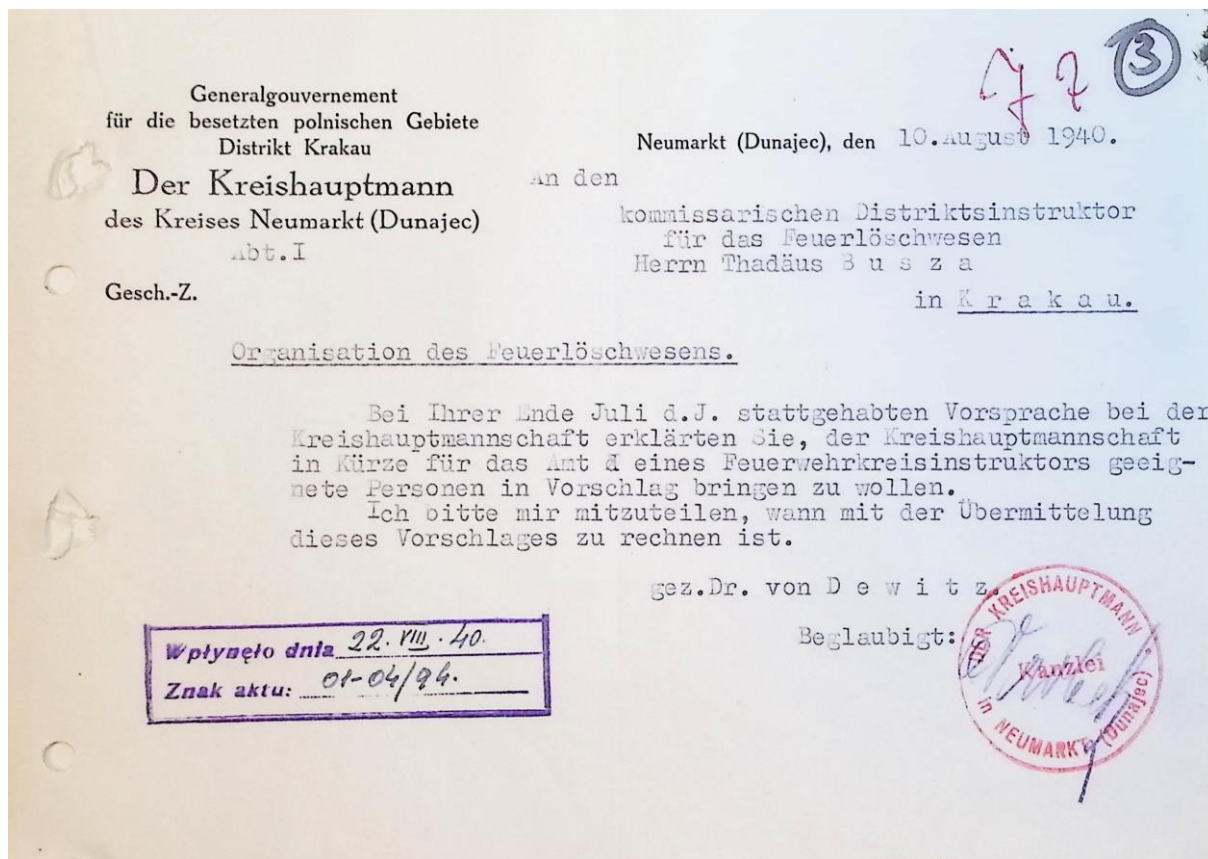
²⁹ W zasobach Ochotniczej Straży Pożarnej w Nowym Targu brak materiałów mogących potwierdzić członkostwo T. Barana w OSP w czasie wojny. E-mail Prezesa OSP Nowy Targ Henryka Wielkiewicza do autora z 13 lutego 2023 r.

³⁰ Archiwum KG PSP, akta osobowe sygn. 318/11, *pismo starosty nowotarskiego do komisarycznego instruktora pożarnictwa dystryktu T. Buszy w Krakowie z dn. 10.08.1940 r.*

³¹ Archiwum KG PSP, akta osobowe sygn. 318/11, *pismo Komisarycznego Kierownika Technicznego Pożarnictwa na terenie G. Guberni w Polsce do starosty nowotarskiego z dn. 3.08.1943 r.*

³² Archiwum KG PSP, akta osobowe sygn. 318/11, *pismo starosty nowotarskiego do Komisarycznego Kierownika Technicznego Pożarnictwa na terenie G. Guberni w Polsce z dn. 21.08.1943 r.*

stanowisko Tadeusza Barana, którego *poinstruował*, aby złożył list motywacyjny i życiorys wraz z certyfikatami oraz osobiście przedstawił się staroście powiatowemu³³.

Fot. 6 – pismo Viktora von Dewitza w sprawie przedstawienia rekomendacji na stanowisko powiatowego instruktora pożarnictwa.
Zbiory Archiwum KG PSP

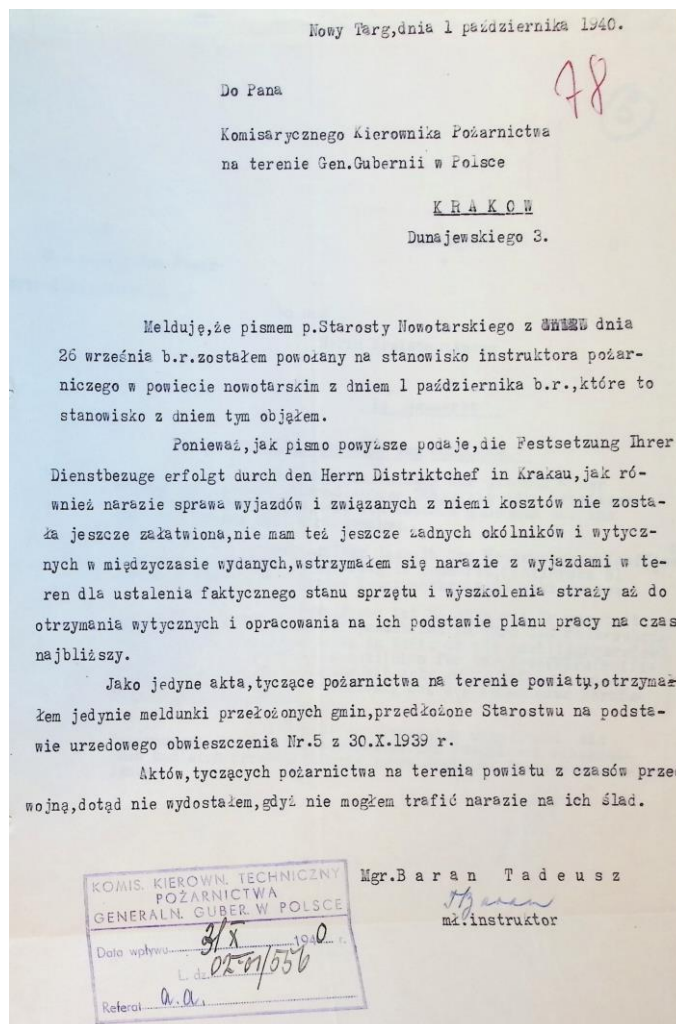
1 października 1940 r. podporucznik pożarnictwa (*Leutnant der Feuerwehr*) T. Baran meldował Kierownikowi Technicznemu, że pismem starosty nowotarskiego z dnia 26 września 1940 r. został powołany na stanowisko instruktora pożarniczego w powiecie nowotarskim (*Kreisfeuerwehrinstruktor im Kreise Neumarkt (Dunajec)*)³⁴ z dniem 1 października³⁵. Starosta powiatowy miał bezpośredni wpływ na mianowanie osób przeznaczonych na wspomniane stanowiska, potwierdzone to zostało na mocy wprowadzonego 22 kwietnia 1941 r. rozporządzenia o ochronie przed pożarami w Generalnym Gubernatorstwie: „instruktorów

³³ Archiwum KG PSP, akta osobowe sygn. 318/11, *pismo Komisarycznego Kierownika Technicznego Pożarnictwa na terenie G. Guberni w Polsce do starosty nowotarskiego z dn. 29.08.1943 r.*

³⁴ *Feuerwehr-Dienstausweis nr 000388 z dn. 8.09.1943; Zarys historyczny nowotarskiej Straży Pożarnej*, <https://web.archive.org/web/20080409190849/http://jrgpsnt.republika.pl:80/historia.html> [dostęp 2.04.2023]; M. Mantyka, *Dzieje Krakowskiego Związku Straży Pożarnych w latach 1923–1950*, Kraków 2008, s. 144.

³⁵ Archiwum KG PSP, akta osobowe sygn. 318/11, *pismo T. Barana do Komisarycznego Kierownika Technicznego Pożarnictwa na terenie G. Guberni w Polsce z dn. 1.10.1943 r.*

straży pożarnych mianuje na wniosek Dowódcy Policji Porządkowej³⁶ Szef Okręgu lub Starosta Powiatowy (Miejski)³⁷. Ze względu na to, że okupant nie dysponował wystarczająco liczną kadrą do obsadzenia stanowisk instruktorów pożarniczych, posady te obejmowali polscy oficerowie pożarnictwa.

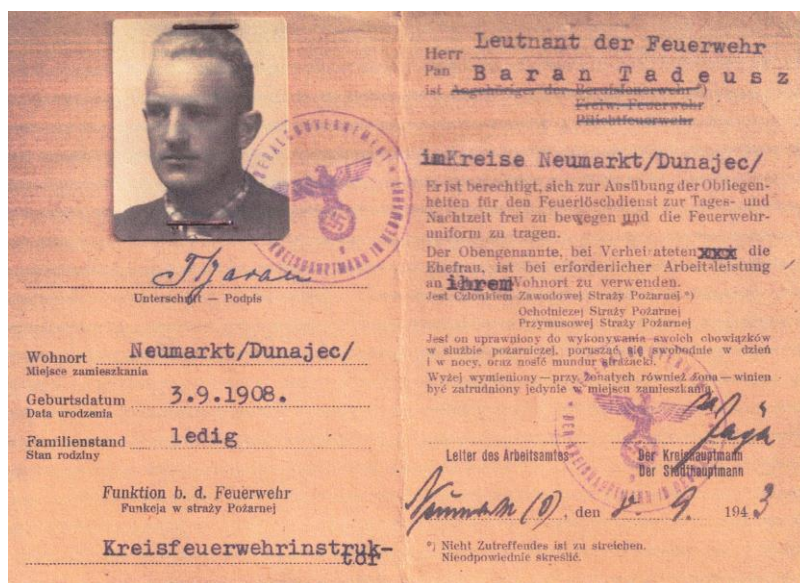
Fot. 7 – pismo T. Barana do J. Lgockiego o objęciu z dniem 1.10.1940 r. stanowiska powiatowego instruktora pożarnictwa.
Zbiory Archiwum KG PSP.

³⁶ Kwestia struktury straży ogniowych w Generalnym Gubernatorstwie została uregulowana na mocy rozporządzenia o ochronie przed pożarami w Generalnym Gubernatorstwie z dnia 22 kwietnia 1941 r. (*Verordnung über den Feuerschutz im Generalgouvernement vom 22. April 1941*). Ze strony władz okupacyjnych nadzór nad Kierownikiem Technicznym sprawował Dowódca Policji Porządkowej w GG (*Befehlshaber der Ordnungspolizei im Generalgouvernement*), przy którym istniała fachowa komórka ds. straży pożarnych (*Abteilung Feuerloschwesen*). Kierownikami *Abteilung Feuerloschwesen* byli kolejno: Lothar Garski (grudzień 1939 – maj 1940), Ulrich Meinel (maj 1940 – jesień 1942) oraz Heinz Günther (od jesieni 1942 do końca okupacji). W świetle rozporządzenia z dnia 22 kwietnia 1941 r. Komisaryczny Kierownik Techniczny był „głównym urzędowym doradcą technicznym dla straży pożarnych w Generalnym Gubernatorstwie”. Powoływany był przez Rząd Generalnego Gubernatorstwa na wniosek dowódcy OrPo. Powiatowych instruktorów pożarnictwa (w myśl rozporządzenia zwanych technicznymi doradcami Starosty Powiatowego/Miejskiego) powoływał szef okręgu OrPo lub starosta powiatowy/miejski z inicjatywy bądź w porozumieniu z instruktorami dystryktów. Instruktorzy dystryktów powoływani byli przez gubernatora dystryktu na wniosek komendanta Orpo oraz w porozumieniu z KTP.

³⁷ § 3 (2) *Verordnung über den Feuerschutz im Generalgouvernement vom 22. April 1941* [w:] *Verordnungsblatt Für das Generalgouvernement*, n. 36, den 29. April 1941.

Kandydaci na kierownicze stanowiska w strażach pożarnych w GG nie byli przypadkowymi osobami. Dobierani byli przez Kierownika Technicznego Pożarnictwa w GG nie tylko pod kątem doświadczenia i wiedzy, ale też przede wszystkim przydatności w działalności konspiracyjnej³⁸. Od lutego 1940 r. stanowisko to piastował wspomniany już wcześniej Jerzy Lgocki, który od 23 grudnia 1939 r. stał na czele Strażackiego Ruchu Oporu „Skała”, konspiracyjnej organizacji zrzeszającej głównie zawodowych oficerów pożarnictwa³⁹. Pełnienie przez Lgockiego obydwu funkcji stanowiło o wyjątkowości „Skały” i wyróżniało ją wśród innych ówczesnie działających organizacji, ponieważ w ramach legalnie istniejących struktur straży pożarnych w GG funkcjonowała nielegalna konspiracyjna organizacja strażacka. Nieobce były więc przypadki, gdy urząd powiatowego instruktora pożarnictwa sprawował Komendant Powiatowy „Skały” – sytuacje takie miały miejsce m.in. w Sandomierzu czy Miechowie.

Mianowany na stanowisko instruktora pożarnictwa na powiat nowotarski Tadeusz Baran był członkiem „Skały”⁴⁰. Najprawdopodobniej pełnił jednocześnie funkcję komendanta struktur „Skały” w powiecie nowotarskim⁴¹.

Fot. 8 – legitymacja strażacka T. Barana z 1943 r.
Zbiory p. Ewy Zielińskiej.

³⁸ J. Mikula, *Opowiadanie o Strażackim Ruchu Oporu „Skała” na terenie byłej Generalnej Guberni podczas II Wojny Światowej*, mps., s. 26.

³⁹ Szerzej na temat J. Lgockiego i jego działalności konspiracyjnej w artykule *Jerzy Lgocki i Strażacki Ruch Oporu „Skała” we wspomnieniach mjr. Leopolda Kiersznowskiego ps. „Pobóg”* w niniejszym numerze „Almanachu”.

⁴⁰ J. Łamaszewski, W. Pilawski, *Księga pamięci funkcjonariuszy pożarnictwa i strażaków ochotników 1939–1945*, Warszawa 1986, s. 151. Na fotografiach T. Barana ofiarowanych przez siostrę J. Galicy znajduje się również podpis „Dunek” i „Dunin”.

⁴¹ R. Świst, *Polscy zawodowi strażacy i cywilni pracownicy pożarnictwa – ofiary II wojny światowej*, <https://www.archiwum.zgzeirp.pl/kalendarium/955-strazacy-ofiary-ii-wojny-swiatowej.html> [dostęp: 17.08.2023]; D. Golik, *Strażacka „Skała”*, <https://plus.dziennikpolski24.pl/strazacka-skala/ar/c15-15518189> [dostęp 18.05.2023].

Działalność niepodległościowa strażaków w powiecie nowotarskim

Zmarły w 2017 r. Władysław Pilawski, nazywany „nestorem polskich straży pożarnych”, pisał na temat realizacji zadań „Skały” przez strażaków: „[...] zadania strażackiego ruchu oporu realizowali powszechnie członkowie jednostek ochrony przeciwpożarowej zarówno zrzeszeni w różnych organizacjach konspiracyjnych, jak też strażacy nie zrzeszeni, którzy czynnie włączyli się do walki z najeźdźcą”⁴². Ze względu na brak relacji z tamtego okresu, oparcie działalności konspiracyjnej wyłącznie na rozkazach i nominacjach przekazywanych ustnie oraz brak informacji na ten temat w publikacjach dotyczących historii Nowego Targu i nowotarskiej straży w czasach okupacji nie jest możliwe jednoznaczne stwierdzenie, jak liczne były struktury „Skały” w powiecie nowotarskim oraz jakie działania podejmowały. Mimo to warto przywołać kilka wydarzeń, które mogą potwierdzić, że członkowie straży w powiecie nowotarskim nie byli biernymi obserwatorami wojny:

– Członkowie OSP w Szczawnicy, Józef Modlich (sekretarz miejscowej OSP oraz były powstaniec śląski) i Andrzej Surowiak, działali jako kurierzy na linii Przełęcz Dukielska – Węgry. Obaj zostali aresztowani w 1941 r. – Modlich zginął w KL Auschwitz⁴³, a Surowiak po pobycie w KL Auschwitz został przeniesiony do KL Groß-Rosen, gdzie zginął 20 czerwca 1942 r.⁴⁴

– Członkowie OSP w Makowie Podhalańskim aktywnie włączali się w działalność konspiracyjną, wielu z nich było członkami AK; ok. 25 członków OSP Maków Podhalański zostało aresztowanych w latach 1941–1944, część z nich za ukrywanie partyzantów, udział w konspiracji oraz nielegalne posiadanie broni⁴⁵. Tamtejsza jednostka poniosła największe straty w czasie okupacji spośród jednostek straży pożarnych w dystrykcie krakowskim⁴⁶ (dla porównania nowotarska OSP straciła dwóch członków)⁴⁷.

---

⁴² W. Pilawski, *Strażacki Ruch Oporu „Skała”*, Czarnków, 2012, s. 62.

⁴³ Numer obozowy w KL Auschwitz 10 826, zginął w 1942 r.

⁴⁴ Numer obozowy w KL Auschwitz 37 180.

⁴⁵ R. Świst, *Strażacy polscy – ofiary obozu koncentracyjnego Auschwitz – Birkenau – Monowitz*, mps.

⁴⁶ M. Mantyka, dz. cyt., s. 144.

⁴⁷ W czasie wojny zginęło dwóch członków nowotarskiej OSP. 7 kwietnia 1943 r. w czasie pożaru przy ul. Krasieńskiego 26 śmiertelnie ranny został strażak Józef Chowaniec. 27 stycznia 1945 r. pocisk artyleryjski zabił naczelnika OSP Franciszka Dworskiego. J. Łamaszewski, W. Pilawski, dz. cyt., s. 151; B. Giełczyński, *Ochotnicza Straż Pożarna w Nowym Targu, cz. 3, działalność w latach 1939–2001*, „Almanach Nowotarski”, 2004, nr 8, s. 59–60.

– Komendant Zawodowej Straży Pożarnej w Zakopanem Stanisław Gałek⁴⁸ ukrywał na terenie zakopiańskiej straży osoby poszukiwane przez Niemców oraz cywili, którzy wyszli z powstania warszawskiego. Dzięki jego pomocy schronienie znaleźli m.in. Wanda Załoga ps. „Kawka” – łączniczka IV Obwodu Praga AK⁴⁹ oraz Waław Zawadowski ps. „Gacek” – harcerz Szarych Szeregów⁵⁰. Zakopiańska straż pod komendą S. Gałka prowadziła szereg działań mających zaszkodzić okupantom poprzez pozorowane gaszenie obiektów. W ten sposób spłonął m.in. barak w kamieniołomach, który był wykorzystywany do przetrzymywania więźniów, schronisko na Kalatówkach używane przez niemiecką żandarmerię górską, transport benzyny i pojazdów w 1944 r. czy Kriegslasarety zlokalizowane w willi „Warszawianka”, „Bolesławka” oraz w budynku przy ul. Parkowej⁵¹.

Fot. 9 - T. Baran z grupą polskich strażaków w Centralnej Szkole Pożarniczej w Warszawie, 24.03-1.04.1943 r.
Zbiory KP PSP w Nowym Targu.

---

⁴⁸ Stanisław Gałek był absolwentem I okupacyjnego kursu oficerskiego realizowanego w Centralnej Szkole Pożarniczej w Warszawie, która oprócz kształcenia kadr pożarniczych dla straży w GG prowadziła również konspiracyjne szkolenie strażaków. Funkcję komendanta zakopiańskiej straży pożarnej pełnił w latach 1940–1945.

⁴⁹ <https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/wanda-zaloga,3524.html> [dostęp 2.06.2023].

⁵⁰ <https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/waclaw-maria-zawadowski,2980.html> [dostęp 2.06.2023].

⁵¹ Cz. Kościński, M. Mantyka, Cz. Kosiba (oprac.), *100 lat Straży Pożarnej w Zakopanem*, Zakopane 1989, s. 53.

– Zakopiańscy strażacy w pierwszych miesiącach okupacji ukryli popiersie króla Władysława Jagiełły⁵². Ówczesnym komendantem zakopiańskiej straży był Józef Pawlica – były powstaniec śląski walczący w szeregach 2 Baterii artylerii pod dowództwem J. Lgockiego⁵³.

– Z posiadaniem legitymacji strażackiej wiązało się wiele przywilejów bezcennych pod kątem działalności konspiracyjnej, m.in. możliwość poruszania się po godzinie policyjnej; chroniła też przed wywozem na roboty do Rzeszy⁵⁴. Konspiratorami, którzy jednocześnie byli członkami OSP, byli np. Józef Kupiec (członek Zarządu OSP Poronin), Karol Pilch (członek OSP Chochołów) czy Andrzej Kłojka (OSP Dzianisz)⁵⁵.

Ponadto w okresie przedwojennym z powiatem nowotarskim byli związani powiatowi instruktorzy pożarnictwa, a później także i „Skały” – Stanisław Mazan i Bruno Banach. Po wojnie komendantem straży pożarnej w Rabce-Zdroju był Bronisław Bauer – członek „Skały” i dowódca 259 Plutonu Strażaków, z którym walczył w czasie powstania warszawskiego. Bratem Władysława Budyna – dyrektora Miejskiego Przedsiębiorstwa Robót Budowlanych był Bronisław Budyn – kurier, pracownik biura instruktora pożarnictwa w Krakowie i członek „Skały”⁵⁶.

Fot. 10 – T. Baran (siedzi w centrum 1 rzędu) wraz z grupą strażaków. Fotografia wykonana przed budynkiem Szkoły Rolniczej w Nowym Targu, data nieznana.
Zbiory KP PSP w Nowym Targu.

⁵² Tamże.

⁵³ Zob. A. Stefaniak-Guzik, A. Drab, *Górale w III powstaniu śląskim*, „Almanach Nowotarski”, 2021, nr 25, s. 221–234.

⁵⁴ Dzięki otrzymaniu legitymacji i munduru strażackiego mjr Mieczysław Bielenin „Ramzes” – zastępca szefa II oddziału Komendy okręgu radomsko-kieleckiego AK – przewiózł do Warszawy części rakiety V1.

⁵⁵ J. Łamaszewski, W. Pilawski, dz. cyt., s. 152–154.

⁵⁶ Biogramy wspomnianych osób przedstawione zostaną w kolejnym numerze „Almanachu Nowotarskiego”.

Warto zaznaczyć, że „Skała” nie była jedyną organizacją konspiracyjną działającą w ramach legalnych struktur OrPo – podobna działalność na terenie powiatu nowotarskiego była prowadzona przez kpt. Józefa Wraubka⁵⁷ (członka Związku Walki Zbrojnej i Konfederacji Tatrzańskiej) w ramach Policji Polskiej Generalnego Gubernatorstwa⁵⁸.

Przed wojną na terenie powiatu nowotarskiego działała jedna straż zawodowa (w Zakopanem) oraz 89 ochotniczych⁵⁹. W czasie okupacji liczba ta nieznacznie się zmieniła ze względu na włączenie w granice powiatu nowotarskiego gmin należących przed wojną do powiatów wadowickiego i myślenickiego oraz przekazanie Słowacji wsi polskiego Spisza i Orawy⁶⁰.

W archiwum OSP w Nowym Targu (zanim zostały przekazane do Archiwum Państwowego w Nowym Targu) były przechowywane dwa pisma Tadeusza Barana do nowotarskiej OSP – pierwsze datowane na początek 1943 r. w sprawie limitu dostaw paliwa i drugie z 8 marca 1943 r. zawierające wytyczne dotyczące kontroli sprawności samochodów i sprzętów pożarniczych oraz dogaszania zgłiszczy przy pomocy sikawek ręcznych⁶¹.

Personalbogen

1. Name: B A R A N A
2. Vorname: Tadeusz Stanisław
3. Dienstgrad: Leutnant d. Fw.
4. Geburtsort: Neumarkt/Dunajec/ Kreis: Neumarkt/Dunajec/
5. Geburtstag - Monat - Jahr: 3. 3. 1908.
6. Volkzugehörigkeit: Pole
7. Glaubensbekenntnis: röm. kath.
8. Ledig, verheiratet, geschieden (Nichtabfindendes streichen)
9. Vermählungsamt: mit (Vorname und Geburtsort der Frau)
10. Geburtsdatum des Ehegatten:
11. Eigene Eltern: a) Vorname des Vaters: Kazimierz
wohhaft: in Neumarkt/Dunajec/Polenstraße 43
b) Vorname und Geburtsname der Mutter: Helena Kościńska
wohhaft: in Neumarkt/Dunajec/Polenstraße 43
12. Kinder: (Anzahl) Söhne: (Vorname und Geburtsdatum)
Töchter:
13. Wohnort: Neumarkt /Dunajec/ Kreis: Neumarkt/Dunajec
14. Schulbildung: Volkshochschule - ab 1934
Gymnasialabiturient.
15. Erlerter Beruf: Metallschleifer
16. Vor Eintritt in die Fw. ausgeübter Beruf: Metallschleifer für die Reparatur
von Maschinen beim Feuerschutzverband
in Neumarkt.
17. Sprachkenntnisse: polnisch
18. Sonstige Spezialkenntnisse und Fertigkeiten:
19. Führerschein (Klasse): F. 4. 11.
20. In d. a. Feuerwehrdienst eingetreten am: 1. 3. 1939.
als: offiziers-ähnlicher

21. Beförderungen bzw. Ernennungen im Berufsdiens der Feuerwehr:

am	1. 8. 1939.	zum	Leutnant d. Fw.
am		zum	
am		zum	
am		zum	
am		zum	

22. Wann und wo haben Sie bisher im Feuerwehrdienst berufsamtlich Dienst geleistet und in welchem Dienstgrad bzw. in welcher Dienststellung: *1. von 1.8.39. als Feuerwehmann bei der Berufs-Feuerwehr in Neumarkt, 2. von 1.8.1943 als Feuerwehrraktor im Kreis Neumarkt/Dunajec*

23. Derzeitige Dienststelle: *Kreisfeuerwehrraktor in Neumarkt /Dunajec/*

24. Dienststellung: *Kreisfeuerwehrraktor in Neumarkt /Dunajec/*

25. Besuchte Lehrgänge: *Offizierskursus 1939.*

26. Sind-Sie-gerichtlich- bestraft (wenn, welche Strafe, weshalb):

27. Sind Ihnen Umstände bekannt, die auf jüdische Abstammung schließen lassen:

Ich versichere dienstlich, dass ich die vorstehenden Angaben nach bestem Wissen und Gewissen gemacht habe. Mir ist bekannt, dass ich bei unwarhen Angaben meine sofortige Entlassung aus dem Dienst zu gewärtigen habe.

Neumarkt /Dunajec/, den 11. September 1943
(Ort)

Barana Tadeusz, Leutnant d. Feuerwehr
(Unterschrift, Name, Vorname, Dienstgrad)

2 Lichtbilder beifügen.

Fot. 11 i 12 – ankieta personalna T. Barana z 1943 r.
Zbiory Archiwum KG PSP.

⁵⁷ Kpt. Józef Wraubek... Zapomniany bohater z Podhala, <https://hit.policja.gov.pl/hit/aktualnosci/186795,Kpt-Jozef-Wraubek-zapomniany-bohater-z-Podhala.html> [dostęp 18.05.2023].

⁵⁸ Potocznie granatowa policja.

⁵⁹ Straż pożarna w powiecie nowotarskim w r. 1936, „Ilustrowany Kalendarz Podhalański na rok 1937”, s. 90–93.

⁶⁰ J. Chrobaczyński, W. Kruczek, *W latach II wojny światowej i okupacji (1939–1945)* [w:] M. Adamczyk (red.), *Dzieje miasta Nowego Targu*, s. 376.

⁶¹ M. Szewczyk, *Rozwój i działalność ochotniczej Straży Pożarnej w Nowym Targu w latach 1881–1945*, praca magisterska napisana pod kierunkiem dr. Kazimierza Karolczaka na Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie, mps, s. 49.

Aresztowania i poszukiwania

Kres działalności Tadeusza Barana przyszedł w nocy z 13 na 14 listopada 1943 r., kiedy to został aresztowany w Nowym Targu i uwięziony w Palace⁶² w Zakopanem. W tym samym czasie Niemcy aresztowali również członka OSP z Sidziny Józefa Chorążego, zastępcę naczelnika OSP w Osielcu Józefa Ślusarczyka, naczelnika OSP w Jordanowie Józefa Leśniakiewicza⁶³ oraz naczelnika OSP w Skomielnej Białej Andrzeja Sieńko. Jak podaje Tadeusz Uczniak:

Po zawiezieniu do siedziby Gestapo w słynnej „katowni Podhala” „Palace” byli przez prawie 7 tygodni przesłuchiwani. Nie orientowali się z jakiego powodu zostali aresztowani. Gestapo interesował instruktor powiatowy straży pożarnych Tadeusz Baran. Prawdopodobnie w strażackim ruchu oporu nie byli zorientowani, ale z instruktorem mieli okazję spotkać się podczas ćwiczeń i niezbyt byli zachwyceni stosowanymi przez niego wojskowymi metodami szkolenia⁶⁴.

8⁶⁵ lub 9⁶⁶ grudnia 1943 r. z Palace został przeniesiony do więzienia na Montelupich w Krakowie, skąd jak możemy się dowiedzieć z biogramu z Księgi Poległych:

Z obozu⁶⁷ pisze do rodziny gryps, w którym jest mowa, że ma być wywieziony do Oświęcimia, gdyż jak się później dowiedziano nazwisko jego figurowało na liście rozstrzelanych⁶⁸.

Nazwisko Tadeusza Barana zostało wymienione⁶⁹ na tzw. afiszu śmierci z 29 stycznia 1944 r.⁷⁰ (afisze miały zostać rozwieszane na Podhalu 23 lutego 1944 r.⁷¹) wraz z grupą 25 osób⁷², które „za nielegalną działalność za zbrodnie wykroczenia przeciwko §§ 1 i 2 Rozporządzenia o

---

⁶² Z. Sikora, *Krwawy Ślad. Nieznani bohaterowie Podhala*, Zakopane 2014, s. 289; Archiwum IPN o. Kraków, Kartoteka Okręgowej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, sygn. IPN Kr 488/8; ITS Digital Archive, Arolsen Archives, *Korrespondenzakte*, sygn. 6.3.3.2/110958068; List J. Zielińskiej z 27 listopada 1977 r., sygn. 6.3.3.2/110958069; J. Waksmundzki podaje datę aresztowania 12/13 listopada 1943 r.

⁶³ Józef Leśniakiewicz był dziadkiem Wiesława Leśniakiewicza – komendanta rejonowego PSP w Nowym Targu w latach 1992–1997 oraz komendanta głównego PSP w latach 2008–2015. J. Leśniakiewicz krótko po wypuszczeniu z więzienia zmarł. E-mail gen. bryg. W. Leśniakiewicza do autora z 24 maja 2023 r.

⁶⁴ T. Uczniak, *Aresztowanie komendantów Ochotniczych Straży Pożarnych w czasie okupacji*, „Biuletyn Samorządowy Gmina Bystra – Sidzina”, 2019, nr 9(89), s. 16.

⁶⁵ ITS Digital Archive, Arolsen Archives, List J. Zielińskiej z 27 listopada 1977 r., sygn. 6.3.3.2/110958069.

⁶⁶ Archiwum IPN o. Kraków, Kartoteka Okręgowej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, sygn. IPN Kr 488/8.

⁶⁷ Chodzi o więzienie na Montelupich.

⁶⁸ Przyczyną aresztowania według biogramu z Księgi Poległych miał być udział T. Barana w gaszeniu domów partyzantów podpalanych przez Niemców.

⁶⁹ Jak się później okaże, T. Baran figurował na liście *post factum* i oferowane „ułaskawienie” nie miałyby już żadnego znaczenia.

⁷⁰ S. Dąbrowa-Kostka, *Hitlerowskie Afisze Śmierci*, dz. cyt., s. 212.

⁷¹ J. Kasperek, dz. cyt., s. 147.

⁷² Wśród wymienionych na afiszu figurowali m.in. Michał Garbacz i Jan Waksmundzki – członkowie Konfederacji Tatrzańskiej rozstrzelani w Waksmundzie 11 lutego 1944 r., Józef Borzęcki, Albin Skawski, Józef Szczęch i Franciszek Turza – członkowie Oddziału Partyzanckiego „Szaroty” rozstrzelani w Krościenku n. Dunajcem 23 lutego 1944 r.

zwalczaniu napadów na dzieło niemieckiej odbudowy w Generalnym Gubernatorstwie z dnia 2.X.1943” zostały skazane na podstawie wyroku sądu doraźnego Dowódcy Policji Bezpieczeństwa i SD w Okręgu Krakowskim na karę śmierci. Jak głosiła dalsza część ogłoszenia⁷³:

Zasądzeni są przedstawieni do ulaskawienia. Gdyby jednak w następnych trzech miesiącach w okręgu miasta Zakopanego i Powiatu Nowotarskiego powtórzyły się dalsze akty przemocy, a przede wszystkim zamachy na Niemców, obywateli państw z Rzeszą Niemiecką sprzymierzonych, albo też obywateli Rzeszy Niemieckiej, którzy współpracują przy odbudowie Generalnego Gubernatorstwa w tym wypadku, o ile zbrodniarz nie zostanie natychmiast ujęty – zostanie wyrok wykonany także na tych, do ulaskawienia przedstawionych osobach, a mianowicie w ten sposób, że za każdy akt gwałtu na osobach stojących pod opieką Rzeszy Niemieckiej, przynajmniej dziesięć z wyżej wymienionych osób nie skorzysta z aktu łaski. **Dlatego leży w interesie niemieckiej ludności, przez natychmiastowe ujęcie względnie spowodowanie ujęcia sprawcy lub sprawców albo przez odpowiednie oddziaływanie na im znajome zbalamucone jednostki, albo przez doniesienie podejrzanych osób, o to się postarać, aby wyrok na tych do ulaskawienia przedstawionych osobach nie został wykonany.**

Zakopane, dnia 29 stycznia 1944.

*Der und Polizeiführer
im Distrikt Krakau*

Po aresztowaniu T. Barana Niemcy mianowali komisarycznym instruktorem pożarnictwa pochodzącego z Poznania 24-letniego aspiranta pożarnictwa Stefana Rosadę⁷⁴. Część obowiązków instruktora pożarnictwa w południowej części powiatu nowotarskiego (teren ten obejmował 24 straże pożarne) od 1 czerwca 1943 r. pełnił Stanisław Gałek. Po zakończeniu okupacji St. Gałek do 1 lutego 1945 r. pełnił funkcję p.o. instruktora pożarnictwa, następnie od 15 maja 1945 r. pełnił funkcję Komendanta Powiatowego Straży Pożarnej w Nowym Targu, a od 3 czerwca 1952 r. był Komendantem Wojewódzkim Straży Pożarnej w Krakowie⁷⁵.

Po zakończeniu wojny Kazimierz starał się dowiedzieć, co się stało z jego synem, ponieważ „ślad po nim zaginął i dopiero [...] po usilnych staraniach, udało się zdobyć informacje, że

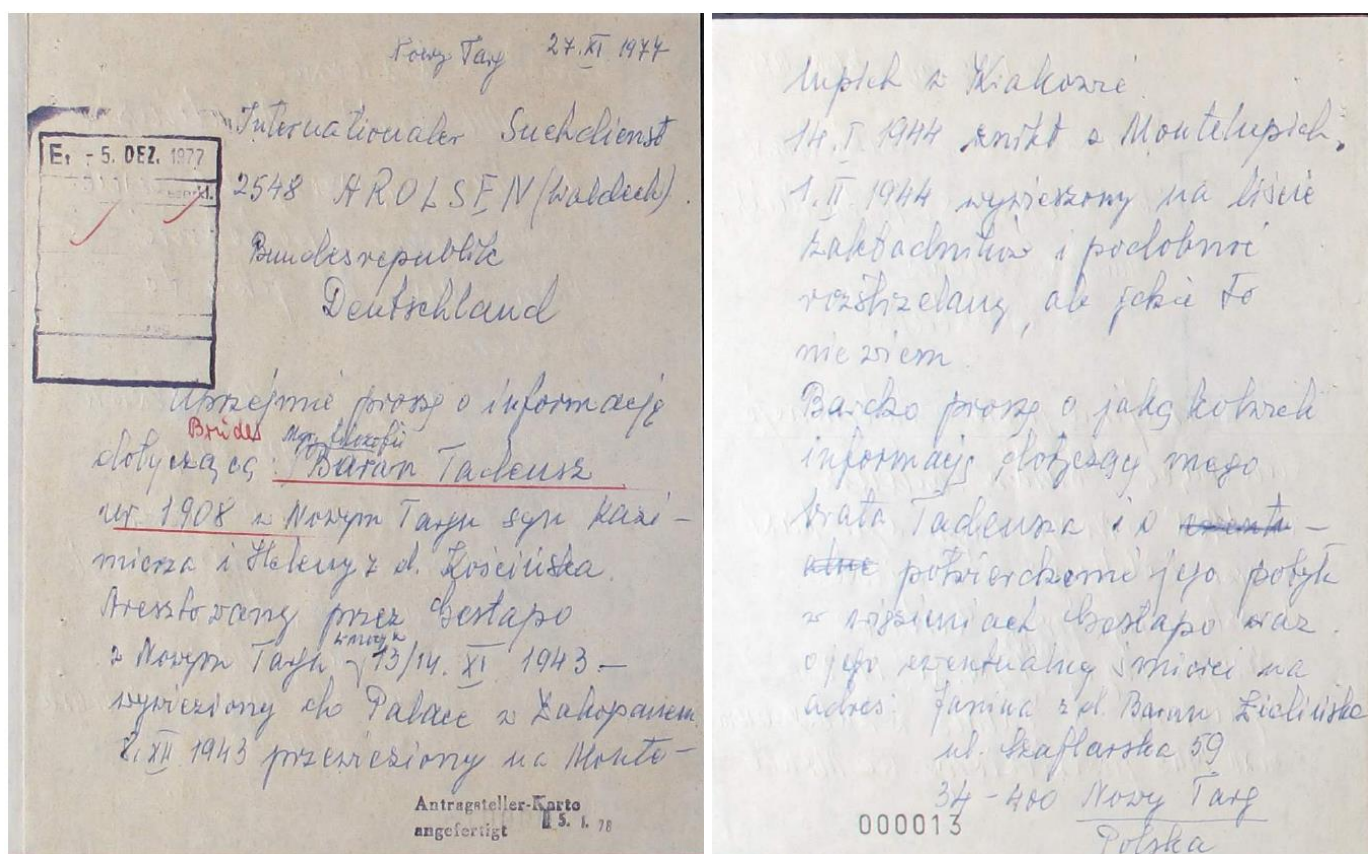
---

⁷³ Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem, *Obwieszczenie Dowódcy SS i Policji w Dystrykcie Kraków z dnia 29.01.1944.*

⁷⁴ Nie udało się ustalić momentu mianowania S. Rosady na wspomniane stanowisko – już jako komisaryczny instruktor pożarnictwa w powiecie nowotarskim (*komm. Kreisfeuerwehrinstructor. In Neumarkt/Dunajec*) znajduje się w wykazie oficerów pożarnictwa awansowanych przez Dowódcę SS i Policji Porządkowej w Generalnym Gubernatorstwie w dniu 15.02.1944 r. Na temat S. Rosady wiadomo, że aresztowany został na początku okupacji i był więziony w KL Auschwitz (nr obozowy 15505). Zwolniony z obozu został w 1941 r. w wyniku interwencji J. Lgockiego u U. Meinla.

⁷⁵ Archiwum KG PSP, akta osobowe sygn. 241/238, *List St. Gałka do Komisji Kwalifikacyjno-Weryfikacyjnej Głównego Inspektoratu Pożarniczego z dn. 25.10.1945 r.*

został zamordowany w więzieniu na Montelupich w Krakowie. Profesor Baran wiadomość tę przyjął po bohatersku⁷⁶. 14 stycznia 1946 r.⁷⁷ w drugą rocznicę śmierci zostało odprawione nabożeństwo żałobne w kościele św. Katarzyny w Nowym Targu w intencji Tadeusza Barana oraz „za wszystkich członków Straży Pożarnych powiatu nowotarskiego, zmarłych tragicznie w czasie ostatniej wojny”⁷⁸. W 1948 r. nakładem Zarządu Miejskiego w Nowym Targu ukazała się publikacja autorstwa Kazimierza i Tadeusza Baranów oraz Ludwika Wyrostka „Z przeszłości miasta Nowego Targu w sześćsetną rocznicę urzędzenia Miasta przez króla Kazimierza Wielkiego 1346–1946”⁷⁹, której część I zatytułowana „Z przeszłości miasta Nowego Targu” została opracowana przez K. i T. Baranów. Nakładem wydawnictwa Akade publikacja ta doczekała się ponownego wydania w 2003 r.

Fot. 13 i 14 – list Janiny Zielińskiej z 27.11.1977 r. w sprawie poszukiwań brata.
Zbiory ITS Digital Archive, Arolsen Archives

⁷⁶ S. Przybysz, dz. cyt., s. 172.

⁷⁷ Datę tę uważano za datę śmierci Tadeusza Barana. List J. Zielińskiej z 27 listopada 1943 r.

⁷⁸ „Dziennik Polski”, 1946, nr 6 (332), s. 7.

⁷⁹ K. i T. Baranowie, L. Wyrostek, *Z przeszłości miasta Nowego Targu*, Nowy Targ 1948, ss. 224.

Jak wspominała p. Ewa Zielińska – córka Janiny Baran, która wyszła za mąż za Wacława Zielińskiego, byłego więźnia KL Mittelbau-Dora⁸⁰ – w rodzinnym domu niechętnie mówiło się o czasach wojny⁸¹. Janina przez wiele lat starała się odnaleźć informacje o losach swego brata za pomocą Międzynarodowej Służby Poszukiwań. W archiwum ITS w Bad Arolsen przechowywana jest korespondencja, którą Janina prowadziła z nim w latach 70. XX wieku – 27 listopada 1977 r. oprócz podstawowych informacji biograficznych o bracie pisała:

[...] Bardzo proszę o jakąkolwiek informację dotyczącą mego brata Tadeusza i potwierdzenie jego pobytu w więzieniach gestapo oraz o jego ewentualnej śmierci [...]⁸².

9 grudnia 1977 r. Międzynarodowe Biuro Poszukiwań zawiadomiło Janinę, że:

z powodu wielkiej ilości dokumentów do zbadania, opracowanie wniosku Pani będzie wymagało pewnego okresu czasu. Międzynarodowa Służba Poszukiwawcza otrzymała w ostatnich latach tak niezwykle dużą ilość podań – tylko z Polski cyfra ich osiągnęła w roku 1976 prawie 40.000 – tak, że powstały nie dające się uniknąć zaległości⁸³.

24 kwietnia 1978 r. archiwum skierowało list, w którym informowało

[...] Dostępne akta i dokumenty zostały sprawdzone. Niestety ani w naszym centralnym indeksie nazwisk, ani w dokumentach wojennych i powojennych nie ma dokumentów dotyczących miejsca pobytu brata. Musimy jednak zaznaczyć, że nasze akta są niekompletne. Zwróciliśmy się do różnych urzędów i organizacji w Republice Federalnej Niemiec, jednak badania przyniosły negatywne rezultaty⁸⁴. Szczerze żałujemy, że nie możemy wyjaśnić losu zaginionego brata⁸⁵.

Janina bardzo przeżywała fakt, że nie może znaleźć informacji o Tadeuszu, dlatego w pewnym momencie zakończyła swoje poszukiwania⁸⁶. Zmarła 27 marca 2008 r. Jakiś czas po śmierci matki do Ewy Zielińskiej zadzwoniła nieznana kobieta z Katowic, która powiedziała jej, że grób Tadeusza Barana odnalazł się w Słomnikach.

3 maja 2008 r.⁸⁷ na cmentarzu parafialnym w Słomnikach został odsłonięty pomnik w miejscu, w którym pochowano po wojnie Tadeusza Barana oraz pozostałych członków „Skały”. Do postawienia pomnika przyczynił się Marian Węgrzynowicz – były kustosz Muzeum Ziemi

---

⁸⁰ Karta ewidencyjna członka ZBoWiD z 23 lutego 1978 r., nr obozowy 111 153, ITS Digital Archive, Arolsen Archives, *Personal file of ZIELINSKI, WACLAW, born on 30-Oct-1913*, sygn. 1.1.27.2.

⁸¹ Wywiad z Ewą Zielińską z 3 lutego 2023 r.

⁸² List J. Zielińskiej z 27 listopada 1943 r.

⁸³ ITS Digital Archive, Arolsen Archives, List do J. Zielińskiej z 9 grudnia 1977 r., sygn. 6.3.3.2 / 110958079.

⁸⁴ W wyniku poszukiwań prowadzonych przez ITS natrafiono na informacje o Tadeuszu Baranie, ur. 11 czerwca 1927 r., który po wojnie wyjechał do USA. Pismo z 30 marca 1978 r. Senatora ds. portów, żeglugi i transportu do ITS, sygn. 6.3.3.2 / 110958063. 9 marca 1979 r. ITS stwierdziło, że T. Baran nie figuruje w bazie archiwum.

⁸⁵ ITS Digital Archive, Arolsen Archives, List do J. Zielińskiej z 24 kwietnia 1978 r., sygn. 6.3.3.2 / 110958072, tłum. autor.

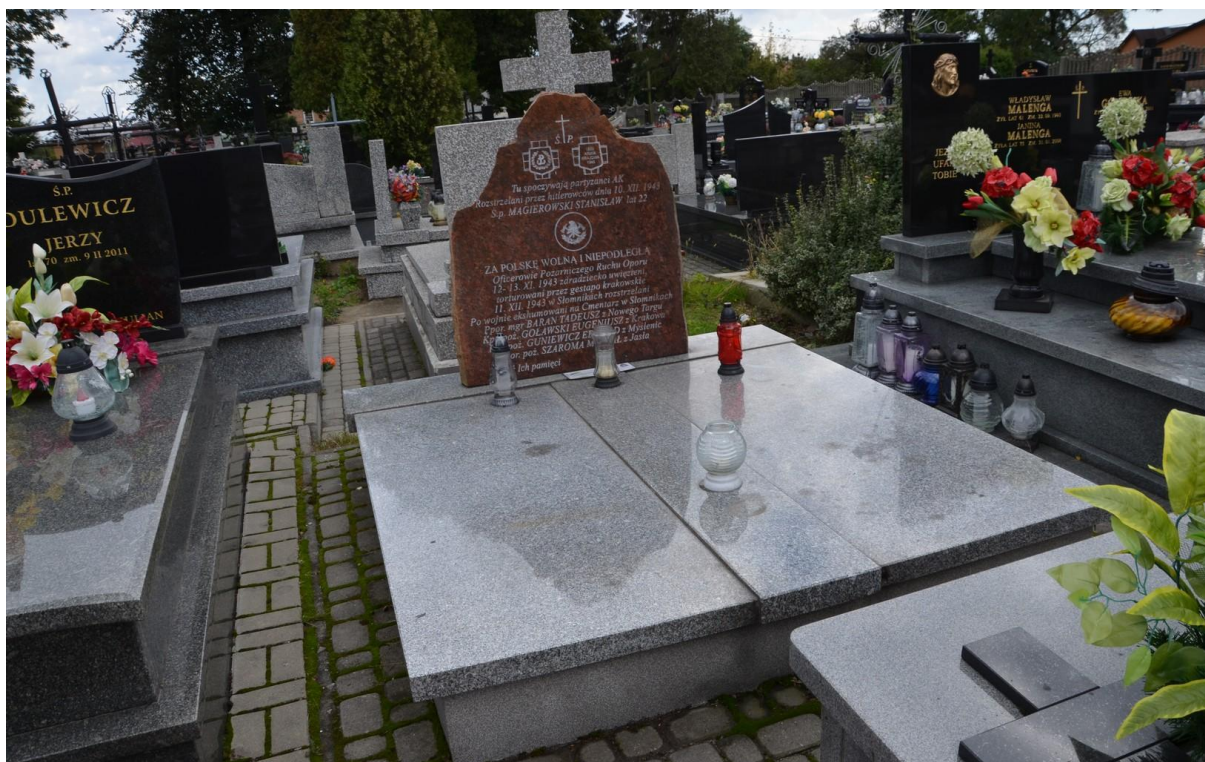
⁸⁶ Wywiad z Ewą Zielińską z 3 lutego 2023 r.

⁸⁷ J. Waksmundzki, dz. cyt., s. 118.

Słomnickiej. W artykule „Kamienne płyty nagrobków kryją krwawe dzieje” opowiadał o rozstrzelaniu członków „Skały”:

Ci ludzie zostali zdradziecko uwięzieni, potem torturowani przez gestapo krakowskie tu w Słomnikach w jednej ze stodół, niedaleko cmentarza. 11 grudnia 1943 r. zostali rozstrzelani. Kiedyś mieli tu ziemny grób. Prosiłem w Urzędzie Miasta w Słomnikach i w krakowskiej straży, żeby sfinansowali kamienną płytę, ale nie było pieniędzy, więc poszedłem do urzędu wojewódzkiego i fundusze się znalazły [...]. Z rodzinami trzech pochowanych tu ludzi nawiązaliśmy kontakt. Kontaktowaliśmy się nawet przez Kanadę, ale z bliskimi dwóch AK-owców⁸⁸: Tadeusza Barana i Michała Szaromy nie ma kontaktu. Wciąż czekamy na jakiś sygnał⁸⁹.

Fot. 15 – zbiorowa mogiła na cmentarzu parafialnym w Słomnikach, gdzie spoczywa T. Baran.
(http://mogily.pl/slomniki/barantadeusz_486890, dostęp 8.02.2024 r.)

Tadeusz Baran został aresztowany w wyniku akcji oddziału partyzanckiego słuchaczy Centralnej Szkoły Pożarniczej w Warszawie, która miała miejsce w Skrzydłnej 21 października 1943 r.⁹⁰; następnego dnia w wyniku obławy ujęto dwóch członków „Skały” i rozpoczęły się aresztowania instruktorów pożarnictwa w dystrykcie krakowskim, którzy byli związani ze strażacką konspiracją⁹¹. Oprócz Tadeusza Barana w Słomnikach rozstrzelano Eugeniusza Goławskiego (zastępca komendanta Okręgu Krakowskiego „Skały”), Edmunda Guniewicza

⁸⁸ Jedynym członkiem AK rozstrzelanym w Słomnikach był Kazimierz Głąb, pozostali nie byli powiązani z AK.

⁸⁹ B. Cirył, *Kamienne płyty nagrobków kryją krwawe dzieje*, <https://dziennikpolski24.pl/kamienne-plyty-nagrobkow-kryja-krwawe-dzieje/ar/3283306> [dostęp 18.05.2023].

⁹⁰ O tej akcji szerzej mogą Państwo przeczytać w artykule dot. J. Lgockiego.

⁹¹ W pismach byłych członków „Skały” aresztowania te określone zostały „wspą krakowską”.

(powiatowy instruktor pożarnictwa w Myślenicach), Kazimierza Głęba (komendant OSP Jasło, członek „Skały” i AK, błędnie podpisany na tablicy jako Michał Szaroma) oraz Karola Gołębia (powiatowy instruktor pożarnictwa w Miechowie – po wojnie ekshumowany i pochowany na cmentarzu w Miechowie)⁹².

Do tej pory postać Tadeusza Barana nie została szerzej upamiętniona w Nowym Targu – wymieniony został na tablicach pamiątkowych zawierających imiona profesorów i uczniów nowotarskiego gimnazjum, którzy zginęli w czasie II wojny światowej⁹³, co roku jest również wymieniany na szkolnym apelu poległych. Jego nazwisko wymienione również zostało na jednej z tablic w kwaterze wojennej Strażackiego Ruchu Oporu „Skała” na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach, która powstała w 1956 r. 4 maja 2023 r. z inicjatywy autora na grobie rodzinnym Baranów na nowotarskim cmentarzu⁹⁴ została zamontowana tabliczka zawierająca najważniejsze informacje biograficzne o Tadeuszu Baranie. Wykonaniem zajął się Łukasz Brzostowski. Zamieszczone na tabliczce fotografie Tadeusza były w posiadaniu nadbryg. Józefa Galicy – mazowieckiego komendanta PSP w latach 2015–2016. Otrzymał je listownie⁹⁵ od Janiny Zielińskiej w czasach, gdy pełnił funkcję komendanta powiatowego PSP w Nowym Targu⁹⁶:

Nowy Targ 21 XI [2]003

Szanowny Panie Komendancie!

Wzruszona byłam uprzejmością jaka spotkała mnie ze strony Pana Komendanta, dlatego też pozwalałam sobie na przesłanie na ręce Pana znalezionych jeszcze wczoraj zdjęć mego brata Tadeusza a to legit. służbowej oraz zdjęć mego Tatusia Kazimierza Barana jako współautora książki „Z przeszłości Nowego Targu”.

Łączę wyrazy szacunku

Janina Zielińska

P.S. przesyłam drogą korespondencyjną gdyż przeraziły mnie schody wiodące do Pana biura.

---

⁹² R. Świst, *Polscy zawodowi strażacy i cywilni pracownicy pożarnictwa...*, dz. cyt.

⁹³ T. Baran został wymieniony na tablicy z 1964 oraz z 2012 r.

⁹⁴ Kw. 20, grób nr 17.

⁹⁵ List Janiny Zielińskiej do Józefa Galicy z 21 listopada 2003 r., zbiory Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Nowym Targu.

⁹⁶ Funkcję sprawował w latach 1998–2007; *Biogram Józefa Galicy* [w:] M. Schroeder, R. Kaźmierczak (red.), *Straż Pożarna w Polsce. Generalowie*, Warszawa 2022, s. 55–57.

Fot. 16 – Grobowiec rodzinny Baranów w Nowym Targu.
Zbiory autora.

28 lutego 2023 r. odbyło się spotkanie w Komendzie Powiatowej PSP w Nowym Targu, w którym uczestniczył nadbryg. J. Galica, mł. bryg. Piotr Domalewski – komendant powiatowy PSP w Nowym Targu, st. bryg. Janusz Barnaś – zastępca komendanta powiatowego oraz autor. W trakcie spotkania nadbryg. Galica przekazał na ręce komendanta list J. Zielińskiej oraz otrzymane fotografie T. Barana.

Bez odpowiedzi pozostało niestety pismo w sprawie upamiętnienia Jerzego Lgockiego i Tadeusza Barana w formie tablicy zlokalizowanej na Jednostce Ratowniczo-Gaśniczej w Nowym Targu. Z taką inicjatywą autor zwrócił się pod koniec 2019 r. do ówczesnego Komendanta Powiatowego bryg. Mariusza Łaciaka⁹⁷. 30 stycznia 2023 r. został skierowany za pośrednictwem Wojewody Małopolskiego wniosek o pośmiertne nadanie Złotego Krzyża Zasługi⁹⁸.

⁹⁷ Pismo prezesa koła ZKRPiBWP w Nowym Targu l.dz. 109/2019 z 27 grudnia 2019 r.

⁹⁸ Pismo Prezesa Zarządu Głównego Stowarzyszenia Pamięci Strażackiego Ruchu Oporu „Skala” l.dz. 1/23 z 30 stycznia 2023 r.

Fot. 17 – strażacy wraz z T. Baranem przed budynkiem remizy OSP w Nowym Targu (obecnie budynek KP PSP w Nowym Targu), brak daty. Obok T. Barana w jasnym płaszczu siedzi Stanisław Gałek, wieloletni komendant zakopiańskiej straży pożarnej i komendant powiatowy straży pożarnej w Nowym Targu. Zbiory KP PSP w Nowym Targu.